

ספר ברוך

מבוא

א. אישיותו של ברוך.

ברוך בן נריה בן מחסיה (ירמ' ליב י"ב. ני"א ג"ט) בן צדקיה בן חסדיה בן חלקיה (ס' ברוך א' א') היה (לפי יוספוס, קדמ' י' ט' א') ממשפחה מיוחסת (שריה אחיו היה שר-מנוחה לצדקיה המלך ולוה את מלכו לבבל, ע' ירמ' ני"א ג"ט ואילך) והיה ידען בלשון העברית עד שזכה להיות תלמידו וסופרו של ירמיהו הנביא (ירמ' ל"ו ד' ואילך). פרק מיוחד (מ"ה) יש בס' ירמיה שבו מסופר על דאגותיו של ברוך שהיה טרוד למצוא מקום מנוחה לנפשו. לפי יוספוס (שם) היה ברוך בכית הכלא יחד עם ירמיה בשעה שהיתה ירושלים במצור ע"י נבוכדנאצר, ולבקשתו של ירמיה שחררו נבזרואדן שיהיה אף מחוץ לבית הכלא עם ירמיה רבו. ואחר כך לקחו יוחנן בן קרח ואנשיו לברוך ג"כ יחד עם ירמיה והביאום למצרים (ירמ' מ"ג ה'-ז'). לפי סדר עולם רבה (פרק כ"ו בסופו) הגלה נבוכדנאצר לירמיה וברוך לבבל. לאחר שכבש את מצרים (ע' נחום ג' ח'-י"א ויוספוס שם י' ט' ז'), לפי רז"ל (מגילה ס"ו א') נתנבא ברוך בן נריה בשנת שתיים לדריוש (519 לפסה"נ). ומכיון שבשנה הרביעית ליהויקים בן יאשיה (כש' 609) כבר היה משמש לירמיה, הרי האריך ימים יותר ממאה שנה. ועזרא תלמידו היה, — כך משמע מדברי רז"ל (מגלה ס"ו ב'), שאמרו שכל זמן שכרוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה.

ועל הקבלה שהיתה בישראל, שברוך היה נביא, כתוב בסדר עולם רבה (פרק כ"ו, וכן מגילה י"ד ב', ספרי לבמד' ס"י ע"ח ועוד): ברוך בן נריה ושריה בן מחסיה ודניאל איש חמודות כלם בימי נבוכדנאצר [נתנבאו].

ולעומת זאת מצינו לר' שמעון בן עזאי, שאמר (במכילתא בא בסיף פתיחתא): ...וכן אתה מוצא בברוך בן נריה, שהיה מתרעם לפני המקום, שנאמר [ירמ' מ"ה ג'] אמרת אוי נא לי כי יסף ה' יגון על מכאובי — מה נשתניתי אני מכל תלמידי הנביאים, יהושע שמש משה ושרתה עליו רוח הקדש, אלישע שמש אליהו ושרתה עליו רוח הקדש, — מה נשתניתי אני מכל תלמידי הנביאים... אמר הקב"ה, ברוך בן נריה אם אין כרם אין סייג, אם אין צאן אין רועה, מפני מה — כי הנני מביא רעה על כל בשר... ונתתי לך את נפשך לשלל כל המקומות אשר תלך שם [שם מ"ה ה']. הא בכל מקום אתה מוצא שאין הנביאים מתנבאים אלא בזכותן של ישראל.

על כל פנים, נמנה ברוך בין הראשונים שהיו תולים בשמותיהם ספרים חיצונים, מן הספרים שהיו מיוחסים לו נשתיירו בידנו: ס' ברוך ותוון ברוך א' (הסורי) ותוון ברוך ב' (היווני).

ב. שם הספר.

ספר ברוך שמות שונים יש לו בתרגומיו: בפשיטא הוצ' לאגארד הוא נקרא בשם אגרתא דתרתין (=אגרת שניה), ובפש' הוצ' וואלטון — טוב אגרתא דתרתין דילה דברוך ספרא (=עוד אגרת שניה של ברוך הסופר), ובתרגום הרומי *prophetia - Vet. lat. a, b* Baruchi (=נבואת ברוך), ובתרגום הסלאבי *Книга пророка Баруха* (=ספר ברוך הנביא).

ג. תכן הספר.

נראה, שספר ברוך הוא מאסף ספרותי הכולל כתביו של סופר אחד. ויש בו דברי פרוזה ופיוט.

א) החלק הפרוזאי כולל א' א'-ג' ח', והוא נפרד לג' ראשים:
א א'-י"ד - ברוך כתב את ספרו בשנה החמישית וקראהו באזני יכניה המלך
חבריו הגולים שבבבל. לשמע הדברים בכו הנאספים, ובאותו מעמד קבצו כסף ושלחו
אל הכהן [הגדול] שבירושלים וכתבו שיקנו קרבנות להקריב על המזבח ושיתפללו בשלמו
של נבוכדראצר המלך ובלשאצר בנו. ואף נוסח של וידוי שלחו אליהם שיתודו על פיו
בעדם לפני ה' בימי חג.

א טו-כ ה' - נוסח הידוי שהתודו השרידים שבירושלים: צידוק הדין על
הפורענות שבאה עליהם בעונותיהם.

ב ו'-ג ח' - נוסח של וידוי שני, של הגולים שבבבל. אף זה פותח - כמו הידוי
הראשון - בצידוק הדין ומסיים בבקשת סליחה על עוונותיהם לשעבר.

ב) החלק הפיוטי (ג' ט'-ה' ט') מתחלק אף הוא לג' ראשים:

ג ט'-ד ד' - הימנון לחכמה שבתורה.

ד ה'-כ"ט - קינה ותנחומין מירושלים לבניה שבגולה.

ד ל'-ה ט' - תנחומין מאת ה' לירושלים.

בחלק הפרוזאי יש כמה ציטטות מספרי דברים וירמיה ודניאל. ובסגנון של החלק
הפיוטי ניכרת השפעת ישעיה השני ומשלי ואיוב ואף בן-סירא כ"ד ח'.

ד. זמנו של הספר ומקום כתיבתו.

הסברה שהמחבר נתכוון בספר ברוך לכיבוש ירושלים ע"י נבוכדראצר (בש' 597),
כשנשבה יהויכין (ע' מליב כ"ד י"ב-ט"ז) - אע"פ שיחזקאל (א' ב', ח' א' ועוד) מונה
מאותה שנה דוקא, - היא נדחית ממילא, שהרי בזמן אותו הכיבוש לא נשרפו העיר
והמקדש כלל.

ועוד סברה יש על סמך מה שבפסוק ב' בתחלת הספר נאמר שנכתב בשנה
החמישית לכיבוש ירושלים ושריפתה ע"י הכשדים. מאורע זה בש' 586-587 היה (ע'
מליב כ"ה ט', דה"ב ל"ו י"ט). ועוד הוא מודיע על שליחת כסף לירושלים לשם הבאת
קרבנות על המזבח, ואף מירמיה מ"א ה' משמע שהיו מביאים מנחה ולבונה לבית ה'
לאחר שנחרב, ומכאן אפשר היה ללמד שהיתה העבודה בבית ה' נמשכת בצורת-מה
אף לאחר החרבן ולהסיק מזה שהספר ברוך נכתב בשנות 583-582.

אבל הספר גופו עומד וצווח נגד קדמותו: בעל הספר מקיים (א' י"א-י"ב)
שבלשאצר היה בנו של נבוכדראצר, והיא היא הטעות שנמצאת אף בס' דניאל (ה' ב'
י"ג י"ח וכ"א), בה בשעה שמתוך כתבי היתדות ידוע רק בלשאצר (=בל-שר-אָצָר)
אחד והוא היה בנו של נבונאיד מלך בבל האחרון שנכבש ע"י כורש.

חוץ מזה ניכרת בו, בכתובים א' טו-ב' י"ו, השפעת הסגנון של ס' דניאל ט'
ז-י"ט, אלא שסגנונו של ס' ברוך הוא ארוך מסגנונו של בעל ס' דניאל, ואף חזרות-
לשון יש בו לרוב (השוה, למשל, הלשון לא שמענו בקול, שבדניאל הוא נמצא רק ט'
י', ואילו בס' ברוך א' י"ח י"ט וכ"א, ב' י').

ומן הענין שהוא מטיף לתפלה בשלומה של מלכות לא יתכן להחליט שהיה בן
זמנו של בעל ס' דניאל, אלא מאוחר לו, שלא יתואר דבר כזה בתקופת החשמונאים.
שהיתה תקופה של התרוממות הרוח וההרגשה הלאומית.

כנגד זה יש בחלק הפרוזאי שבס' ברוך כמה פרטים של מאורעות המקבילים למה שמספר יוספוס במלחמות היהודים על זמן כיבוש ירושלים וחורבנה ע"י אספסינוס וטיטוס (בש' 66-70):

ב' ג' מספר הוא על אכילת בשר של בניס, ואף יוספוס (מלחמות ו' ג' ד') מספר על מריה בת אלעזר שהמיתה את ילדה בשעת הרעב שבמצור ירושלים ואכלתו. ב' כ"ה הוא מספר שהיו מושלכות בחוץ לחרב ביום ולקרח בלילה עצמות של בני אדם שמתו בתחלואים רעים ברעב ובחרב וכדברי, וכך מספר אף יוספוס (שם ו' ט' ג') שמספר השבויים שנשבו בשעת המלחמה היו צ"ז אלף איש ושכאחד עשר אלף איש משבויי ירושלים גועו ברעב (שם ו' ט' ב').

א' ב' וב' כ"ו משמע שהעיר והמקדש נשרפו באש, ואף יוספוס מספר (שם ו' ד') על שריפת המקדש באש ע"י טיטוס (אבל לא בש' 63 ע"י פומפיוס).

שוב משמע מס' ברוך (א' י"א) שבני בכל שולחים כסף לירושלים לשם הקרבת קרבנות ותפדה לשלום המלך ובנו, ואף יוספוס מספר (שם ב' י"ז ג') על הקרבן שהיו מקריבים בבית המקדש לשלומן של קיסר רומי על דעת גדולי העם והפרושים, ואף בכלי בית ה' המזכרים בס' ברוך א' ח' ודאי הכוונה היא לכלי המקדש - שלחן הזהב ומנורת הזהב [וחצוצרות הכסף] - שהוציא טיטוס מבית המקדש ושנעשה ציורם על קשת הזכרון לנצחונן של טיטוס (ע' שם ז' ה' ה') אם גם אותו פסוק שבס' ברוך אין כוונתו ניתנת להתפרש בדיוק.

נראית איפוא הסברה שהדברים שבס' ברוך נכתבו אחר חורבן בית שני ושנשמתיים של נבוכדראצר ובלשאצר (א' י"א-י"ב). נתכוון המדבר לאספסינוס וטיטוס בנו.

ומתוך ההימנן לחכמה שבתורה (ג' ט'-ד' ד') משמע רק פרט היסטורי אחד: ישראל הם בארץ נכריה (ג' י'). ואף הלך-הנפש שבשיר מודיענו על אותו הדבר: אין זכר לארץ ישראל ואין להם לישראל תנחומין בעולכם ואין להם שיעור רק התורה.

ומתוך פרשת התנחומין מאת ה' לישראל (ד' ל'-ה' ט') נשמעת זעקה גדולה של תקוה למפלתם של האויבים כששמחת נצחונם על ישראל תושבת להם מחמת אותה מפלה. קרוב לודאי שהוא מתכוון בזה לשמחת הנצחון על יהודה המנוצחת שערכו ברומי ושהיה הכותב עד ראייה לאותו חג ולאותה תהלוכת הנצחון שערכו ברומי לכבודם של אספסינוס וטיטוס, ואולי - מי יודע? - עמד בשעת מעשה בצדו של יוספוס פלאביוס ושאר השבויים מיהודה על יד הפורטיקוס של אוקטאביה. ואם הדבר כך, הרי מתבקשת מעצמה ההשוואה שבין מצב רוחם של שני היהודים הללו: יוספוס עומד לו ומשקיף בקרירות-הדם על שבר בת-עמו ומתפעל מרוב הדרת החג שערך לו האויב להנאתו, על מעמדו זה מעיד התיאור המפורט שהקדיש לאותו המאורע בספרו, שהוא מרצה בו כמי שאינו נוגע בדבר (מלחמות ז' ה' ד'-ו'). ואילו בעל ס' ברוך (ד' ל"א - ל"ד) זועה של שבר מורגשת בדברי זעקתו ומשאלת מפלה לאויב הרע והמר, ולא קשה להבין לגיהנום שכנפשו באותה שעה כששקט מלאכותי ונימוס מזויף על פניו, הוא הרי ודאי נגזל הימנו הכל: המשפחה, המעמד, והעיקר - ארץ מולדתו. אין הוא רואה לפניו ולפני אומתו הדוויה והנדחת אלא ימים נוראים, חיי-גלות קשים, מרים וחשוכים, בלי שום אפשרות לחזור אל המולדת האהובה כל כך, ושם, במולדת גופה, - חשך וחרפת רעב, ושרידיים המועטים שם אין שום אפשרות של חיים, שם בכל - עינויי רוח וגוף, טירור ללא דוגמה, איום מחריד, שם מעיק הלילה, המית, שאל.

ומהיכן יסול הוא, האימלל, מעט כח, קצת גבורה להתחזק על כל מה שנתרחש? - אבל חוץ כדי הרהורים משרה עליו רוחו מהשפעת ספרותו הלאומית, הנבואית, ובעין

הרח חווה הוא למרחקים, ציפה הוא להתחלת הסיף: הרי לימדוהו אוהם הנביאים שגלגל ההיסטוריה הולך וחוזר בעולם של הכובשים התקיפים וגורלם הוא בבחינת על דאספת אספוך, ואז – יהודה הלא היתה, הוה ותהיה! – אז עם התגבר חשכת הלילה יאירו יותר כוכביו, והיום ההוא בוא יבוא, אף אם יאחר, והאומה בת-אלהי הנצח תוכל שוב להניד אמריה, ואז – מה מתחזקת אז אהבתו לאמו-מולדתו! – יגדל שוב אותו הכח והוא שבר ישבר את הזיקים שאסרו בהם את המולדת.

אבל הלך רוח כזה והרהורים כאלו לבא לפומא לא גליא, דברים כאלו יער הלב רק אל הגליון, ואף זה בזהירות יתרה ובשינוי שמות (בבל במקום רומי¹), נבוכדראצר ובלשאצר במקום אספסינוס וטיטוס).

ואין כאן סתירה בין תחלת הספר, שהוא מצוה ליהודי ירושלים להתפלל לשלום של האויבים ובין סופו, שהוא מקוה לראות במפלתם של האויבים ובגאולת ירושלים: אמת, על כרחם משלימים לזמן מה עם האסון הלאומי ואף עם האויבים ועל כרחם מתפללים לשלומם – כל זה למראית עין! – אבל מדרך הטבע הוא שטינא שרויה בלב ואף תקוה תשעשע שסוף סוף אפשר יהיה ליפטר מאותו אויב לכשתבוא עליו מפלה, כמו שנוהגת ההשגחה ההיסטורית עם כל הכובשים הגדולים, שלאחר זמן היא מביאה על כל אחד מהם מפלה וחורבן בידי כובש כיוצא בו שהוא בא וממלא מקומו, וזהו כלל גדול בהשקפת נביאי ישראל על מהלך ההיסטוריה הישראלית, ולפיכך אף בעל ס' ברוך רומז (ד' ליג–ליד) שאותה רומי החוגגת נצחונה על יהודה עתידה אף היא שיהיו אחרים חוגגים נצחונם עליה, לפי א' ב' נכתב הספר בשנה החמישית לכיידת ירושלים ושריפתה, אם כן יש לשער שהספר נכתב לערך שנת 75, כלף לאחר מותם של אספסינוס וטיטוס ועל כסאם ישב דומיטיאנוס, ואולי למיתתם של אלו ולמלכותו של זה מכוונים הדברים ג' טז–יט.

ה. גוף הספר ותרגומיו.

גוף הספר נכתב מעיקרו עברית, על זה מעיד התרגום הסורי בהערותו לספר זה (א' יז, ב' ג'): לא סים לות עבריא (=דבר זה) אינו נמצא בעברית. מדבריו אלו משמע שהשוה את תרגומו (שעשה מן היווני) לגוף העברי.

חוץ מזה מעידים לשונות הרבה שביווני¹ שהיה לפניו גוף עברי, כגון א' ה הוא מעתיק באיתיות יוניות את השם העברי של קרבן מנחה כצורתו $\mu\acute{\alpha}\nu\upsilon\alpha$, ב' ד ויג, ג' ח' $\acute{\epsilon}\alpha\epsilon\acute{\iota} \dots \acute{\alpha}\psi\epsilon\acute{\rho} \dots \acute{\sigma}\acute{\upsilon} \dots \acute{\sigma}\acute{\upsilon}$, ב' כג $\acute{\alpha}\pi\acute{\omicron} \acute{\epsilon}\nu\omicron\iota\kappa\acute{\omicron}\upsilon\acute{\nu}\tau\omega\nu$ = מאין יושב, ב' כז $\acute{\alpha}\upsilon\tau\acute{\omega} \tau\acute{\omicron} \acute{\sigma}\acute{\upsilon} \acute{\epsilon}\pi\epsilon\kappa\lambda\eta\theta\eta \tau\acute{\omicron} \acute{\omicron}\nu\omicron\mu\alpha \sigma\upsilon \acute{\epsilon}\pi' \acute{\alpha}\upsilon\tau\acute{\omega}$ = את הבית אשר נקרא שמך עליו, ב' כט $\acute{\epsilon}\acute{\iota} \mu\eta\nu$ = אם לא, ג' ד' נתחלף לו הניקוד של שוא (מְתִי) בצרי (מְתִי), ג' יא נחשבת עם-יורדי בור, ג' יד ארץ-ימים, ג' יח ואין חקר למעשיהם, ויש שטעה במסירת משמעותן של המלים שבאותו המשך, כגון א' כ"ב, ב' כ"ב וכ"ד מסר הלשון עֶבֶד בפעל $\acute{\epsilon}\rho\gamma\acute{\alpha}\zeta\epsilon\sigma\theta\alpha\iota$, ב' ג' $\acute{\alpha}\nu\theta\rho\omega\pi\omicron\varsigma$ במקום איש בהוראת כל-אחד, ב' כ"ה $\acute{\alpha}\pi\omicron\sigma\tau\omicron\lambda\eta$ (=דָּבָר) במקום דָּבָר (=מחלה), ב' כ"ט $\beta\acute{\omicron}\mu\beta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ במקום המון, לענין עם רב, ועוד.

ואין כאן מקום כלל להתווכח עם החוקרים הרוצים למצוא בס' ברוך לכל הפחות משהו כתוב מעיקרו יוונית.

1) זה נהוג, כידוע, בספרות היהודית בכל הזמנים שמכניסים שם עיר או שם מדינה במקום העיר או המדינה שאליה מכוונים הדברים ושחוששים להזכיר את השם האמתי מחמת עונש (ע' חזון עזרא א' א' ב' כ"ח ו"א, או איבנגליון חזון יוחנן יד ח' טז י"ז ג' ואילך, י"ח כ' ו"י, ועוד). –

1) ע' 25–26, Kneucker, Das Buch Baruch (1879).

מסגנונו נראה שהיה בקי גדול בכתבי הקדש והיה רגיל לכתוב עברית מקראית. מתוך הס' תקנות האפוסטולים¹ משמע שהיו קורין ס' ברוך יחד עם הקינות בתשעה באב (הוא כותב בעשירי בחדש Γαρδιαίου, כלר ביוה"כ. וברור שתענית בתענית נתחלפה לו). אבל הירונימוס (במאה הדי') כבר העיד (בהקדמתו לירמיה) שנימיו הספר ברוך ואגרת ירמיהו, לא היו נקראים אצל היהודים. ר"ל שבזמנו לא היה כבר הגוף העברי של ספרים אלו במציאות. ואולי רק במקומו של הירונימוס. כלומר בארץ ישראל. לא היה במציאות.

כמו כן מעיד אפיפניוס² שאין ליהודים ספר ברוך. בעל התרגום היווני³ לס' ברוך היה אף הוא. כשאר המתרגמים לספרים החיצונים מעברית ליוונית. בקי בתרגומים היוונים לספרי המקרא ומתחשב בדרכי עבודתם. ולפיכך הוא מביא לשונות שבירמיה לפי תרגום הע' ושכדניאל לפי תרגומו של תיאודוטיון (שהיה רווח בעולם במקומו של תרגום הע' לס' זה). התרגום הסורי נעשה בזמן קדום. שהרי אפרים הסורי (אמצע המאה הדי') מביא כבר דברי ס' ברוך⁴.

יש ב' תרגומים סוריים:

א) התרגום שנדפס בפוליגלוטה של וואלטון (כרך ד') ושהוגה ע"י לאגארד בהוצאתו (Libri, Veteris Testamenti Apocryphi Syriace, 1861). נראה שתרגום זה (ע' לעיל) נעשה מן היווני והשווה לגוף העברי.

ב) התרגום הסורי שנעשה על ידי פאול האפיסקופוס מסיילה באלכסנדריה בשנת 617. תרגום זה מכונה בשם סוריהיכסאפלארי. משום שנוסד על הנוסח של אוריגינס שבהיכסאפלה. יצא ע"י Ceriani פעמים: פעם אחת באותיות של דפוס בשנת 1861. ופעם שניה בהוצאתו הפוטוליתוגראפית בש' 1874.

הלשון הרומית אף היא יש לה ב' תרגומים: האחד הוא מיסודה של Vetus Latina והוא נכלל בהוצאות הוולגאטה. והשני נדפס ברומי בש' 1688 ע"י Ica. Caro מתוך כ"י עתיק. ויצא לאור שנית בש' 1873 על פי עוד ג' כ"י על ידי Sabatier בספר Bibliotheca Casinensis I.

קצת ביבליוגרפיה:

1) נזולים מן לבנון מאת שלמה פליסנר. ברלין 1833 (24-6).

2) I. I. Kneucker, Das Buch Baruch, Lpz. 1879.

3) Архимандритъ Антонинъ, Книга пророка Варуха, С-Петербургъ 1902.

4) O.C. Whitehouse, The Book of Baruch (Charles Apocr. and Pseudep. I, 1913, pp. 569-595).

1) Constit Ap. V, 20 (מביאהו Swete, Introd. 276). הס' תקנות האפוסטולים (כח' ספרים) שמי Διαταγαί (Διατάξεις) τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος τοῦ Ῥωμαίων ἐπισκόπου τε καὶ πολλῶν (= תקנות האפוסטולים הקדושים [שנמסרו] ע"י קלימינס האפיסקופוס והאזרח הרומי). הס' נכתב בסורית או בא"י (הוא משתמש במנין השטרות) בסוף המאה ד' או בתחלת ה' (ע' Encycl. Brit.¹⁴ II, 121-122).

2) De mens. et pond. 5. —

8) על תרגומי ס' ברוך בלשונות שונות והערכת כל תרגום ותרגום בפרטי-פרטיו האריך Kneucker (pp. 76-180) וכאן נרמז על החשובים שבהם ובקיצור. —

4) ציוני המקומות ע' שם 163. —

ספר ברוך

א ואלה דברי הספר אשר כתב ברוך בן-נריהו בן-מחסיהו
 ב בן-צדקיהו בן-חלקיהו בן-קבל: בשנה החמישית בשבעה
 ג לחדש בעת לךדו הפשדים את-ירושלם וישרסוה באש: ויקרא
 ד ברוך את-דברי הספר הזה באני וקנה בן-יהויקים מלך יהודה
 וקאני כל-העם הבאים ולשמע אל-הספר: וקאני הגבורים וקני
 ה המלכים וקאני הנקיים וקאני כל-העם למקמן ועד-גדול כל-
 ו-: ויקבצו בקבל על-נהר-סוד: ויקבו ויצומו ויתפללו לפני יי:
 ויקבצו קסף איש באשר השיגה ירו: וישלחו וירושלמה אל-
 יויקים בן-חלקיה בן-שלום הכהן ואל-הכהנים ואל-כל-העם
 ח הנמצאים אתו בירושלם: בקחתו את-כלי בית יי אשר הוצאו
 מן-ההיכל להשיב אל-ארץ יהודה בעשורי בסיון בליל-קסף אשר

א א'-י"ד. פתיחה.

א ואלה. אפשר שבזמן החיבור נקשר הספר מלכתחלה אל ספר אחר של ברוך
 (או על ברוך) שקדם לו. - על ברוך ע' במבוא. - מחסיה. ע' ירמ' ליב י"ב. נ"א
 נ"ט. ביווני *Maasaias*, וכך נמסר בע' אף השם מעשה (ירמ' ל"ז ג', דהיא ט"ו כ',
 ועוד). - חסדיה. שם זה נמצא בדהיא ג' כ'. ובפש': שרנה. - בבבל. בסורי: לבבל.
 אולי רצה להתאים אל מה שנאמר בסוף חזון ברוך הסורי. היינו שברוך שלח אגרת
 מארץ ישראל לבבל, ולא הרגיש שבפ"ג מסופר שברוך גופו קרא את הספר באוני העם
 ב שבבבל. - בשנה החמישית. נראה שכוונתו לשנת החרבן (ע' ב' כ"ז) הראשון. אבל
 יחזקאל מונה מגלות ראשונה ע"י נבוכדראצר כשהגלה ליויכין עשר שנים קודם לכן. -
 בשבעה לחדש בעת... כך בסוריהיכס' של תיאודוסיון: בעדא, ורצונו לומר בשבעה
 ב באב, שבו לכדו הכשדים את ירושלים. - ובני המלכים, בני משפחת המלך. -
 ג נהר-סוד. כיון שיכניה המלך היה בין השומעים והוא היה שבו בבבל (מליב כ"ה
 כ"ז ואילך, ירמ' ג"ב ל"א ואילך) יש לשער שנהר סוד (בפש': צור, בצדמי ורייש)
 ד היה קרוב לעיר בבבל (אולי היה פלג מפלגי פרת). ואין מקומו ידוע. - יויקים בן-
 חלקיה בן-שלום הכהן. אינו ידוע ממקום אחר. לפי דהיא ה' ליט-מ' סדרם של
 ה הכהנים הגדולים כך הוא: שלום חלקיה עזריה שריה, ושריה היה כהן גדול בשעת
 ו החורבן. ומתוך הלשון ואל הכהנים שבסמוך נראה שהכהן כאן=הכהן הגדול (על
 דרך מליא ד' ב', מליב י"א ט', י"ב ח', והשוה ויקרא י"ג ב' אל אהרן הכהן או אל
 א אחד מבניו הכהנים). - בקחתו. כשלקח ברוך (נזכר בפ"ג) שנמצא אז בבבל. ועל
 א כרחנו נמשיך פעל זה אל הנושא שבפ"ג, שהרי על כל פנים אין לעשות כאן לנושא
 את יויקים בן חלקיה הכהן שבפ"ז (שהיה בירושלים). - על כלי הזהב שהוציא נבוכדראצר
 מבית המקדש ע' מליב כ"ד י"ג ודהיב ל"ו י' (וכן ירמ' כ"ז ט"ז וייח ואילך, כ"ח

ט עשה צדקהו בן-יאשיהו מלך יהודה: אחרי הגלות נבוכדראצר
 מלך בבל את-יבנה ואת-השרים ואת-המסגר ואת-הגבורים ואת-
 י עש-הארץ מירושלם וביאם בבל: ויאמרו הנה שלחנו אליכם
 קסף וקניתם בקסף עלות וחסאות ולבונה ועשתם מנחה והעליתם
 יא על-מזבח: ואלהינו: והתפללתם לחני נבוכדראצר מלך בבל ולחני
 יב בלשאצר בנו כי יהיו ימיהם כימי השמים על-הארץ: וני יתדעו
 לנו ונאיר עינינו ונתנה בצל נבוכדראצר מלך בבל ובצל בלשאצר
 יג בנו ונעבדם ימים רבים ונמצא-חן לפניהם: והתפללתם בעדנו
 אלה: ואלהינו כי קטאנו לני אלהינו ולא שב אף: וחסתו ממנו
 יד עדיהם הנה: וקראתם את-השם הנה אשר שלחנו אליכם
 טו [בבואכם] להתנודות בבית: ביום-הג ובימי מועד: ואמרתם לני
 אלהינו הצדקה ולנו בישת השמים כיום הנה לאיש יהודה וליושבי
 טז ירושלם: ולמלכינו ולשרינו ולכהנינו ולנביאינו ולאבותינו: אשר
 יז קטאנו לני ומרדנו-בו: ולא שמענו בקול: ואלהינו ללקת בתורת
 יט אשר נתן לפנינו: למך-היום אשר הוציא: את-אבותינו מארץ
 מצרים ועד-היום הנה מקרים קיינו עש: ואלהינו ומרדנו-בו
 כ לבלתי שמע בקולו: ותפך עלינו הרעה והאלה אשר צנה: ו
 את-משה עבדו כיום אשר הוציא את-אבותינו מארץ מצרים לתת-
 כא לנו ארץ זבת חלב ודבש כיום הנה: ולא שמענו בקול: ואלהינו
 כב בקל-דברי הנביאים אשר שלח אלינו: ונלך איש בשרירות לבו
 הרע לעבר אלהים אחרים ולעשות הרע בעיני: ואלהינו:

ג-ד). לאחר שנה (588) הוציא אף כלי הכסף, ע' מליב כיה טז, ירמ' ג'ב י"ט. על
 תקותם של נביאי השקר להחזיר את הכלים מבל לירושלים ע' ירמ' כ"ז ט"ז ואילך.
 כ"ח ג' ו'. ובאמת הוחזרו הכלים בפקודתו של כורש (עזרא א' ד-י"א). - לפיט השוה
 ירמ' כ"ד א' ומליב כ"ד י"ד. - ואת-המסגר, כן ביווני. ובסורית: ואת-התקף. -
 ויאמרו. במכתב. - מנחה. נמסר ביווני כצורתו: μάνα. - בלשאצר, שם בבלי
 שעינינו: בל-שר-אצר=בל יצר את המלך. כאן בלשאצר הוא (כמו בדניאל ה' ב', י"ג,
 י"ח וכ"ב) בנו של נבוכדראצר. ובאמת בנו של נבוכדראצר (=נבו חונן) מלך בבל האחרון
 (שנפל לפני כורש) היה. -

א טו-ב ה'. וידוי השרידים שבירושלים.

טו-יט קיצור לשון מדניאל ט' ז' י'. בכלל נראית בפרק זה ובסמוך השפעה של סגנון
 יט דניאל ט'. - ומרדנו. כך לפי הסורית ולפי דניאל ט' ה' וי"א. והיווני אפשר שקרא
 בטעות וס הרנו (ἐσχεδύσαμεν), ואפשר שלשונו היווני נשתבש (ע' Charles, Apok. and
 - (Pseudep. I, 578).

ב וַיָּקָם יְיָ אֶת־דָּבָר וְאִשְׁרָר דָּבָר עָלֵינוּ וְעַל־שׁוֹמְרֵינוּ אֲשֶׁר שָׁפְטוּ
 אֶת־יִשְׂרָאֵל וְעַל־מְלִכֵינוּ וְעַל־שָׂרֵינוּ וְעַל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה:
 ב לְהָבִיא עָלֵינוּ רָעָה גְדוֹלָה אֲשֶׁר־לֹא נִעְשְׂתָה תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם
 ג כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בִירוּשָׁלַם בְּכַתּוּב בְּתַרְתַּת מִשָּׁה: לֹאֲכַלְנוּ אִישׁ בְּשֹׁר
 ד בְּנוּ וְאִישׁ בְּשֹׁר בְּתוֹ: וַיִּמָּן אוֹתָנוּ לְזַעַר לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר
 סְבִיבוֹתֵינוּ לְחַרְפָּה וּלְשִׁמָּה בְּכָל הַגּוֹיִם מִסְבִּיב אֲשֶׁר הִדְיָחָם יְיָ
 ה שָׁמָּה: וַיְהִי לַמָּטָה וְלֹא לַמַּעֲלָה כִּי חָטְאנוּ לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ לְבִלְתִּי
 ו שָׁמַע בְּקוֹלוֹ: לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ הִצְדָּקָה וְלָנוּ וְלֹאֲבוֹתֵינוּ בִּישַׁת הַסָּפִים
 ז כִּיּוֹם הַזֶּה: אֲשֶׁר דָּבָר יְיָ עָלֵינוּ כָּל־הַרְעוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר בָּאוּ עָלֵינוּ:
 ח-ט וְלֹא הִלִּינוּ אֶת־פְּנֵינוּ יְיָ לְשׁוּב אִישׁ מִמוּעֲצוֹת לְבוֹ הַרְעָה: וַיִּשְׁקַד יְיָ עַל־
 הַרְעוֹת וַיָּבֵא יְיָ עָלֵנוּ כִּי צָדִיק הוּא יְיָ עַל־כָּל־דָּבָרָיו אֲשֶׁר צִוָּה
 י אֱתָנוּ: וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלוֹ לְלָבֶת בְּתוֹרַת יְיָ אֲשֶׁר נָתַן יְפָנֵינוּ:
 יא וְעַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ אֶת־עַמְּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּיַד
 חֲזָקָה וּבְאִימוֹת וּבְמִוִּפְתִּים וּבְכַח גְּדוֹל וּבְנִוְעָה נְטוּיָה וּתְעַשְׂתָּה שָׁם
 יב כִּיּוֹם הַזֶּה: חָטְאנוּ וְהִעֲוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־צַדִּיק תִּירָה:
 יג וַיִּשְׁבֹּתָ אַחַד מִמֶּנּוּ כִּי נִשְׁאַרְנוּ מֵעַט בְּגוֹיִם אֲשֶׁר הִפְסִיחוּתָנוּ שָׁמָּה:
 יד שָׁמַע יְיָ אֱלֹהֵי־תַפְלֵתָנוּ וְאֱלֹהֵי־חַנּוּתָנוּ וּסְלַטְנוּ לַמַּגִּדָה וְתוֹדְלָנוּ מִן לִפְנֵי
 טו שׁוֹבֵינוּ: לִמְעַן דַּעַת כָּל־הָאָרֶץ כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ כִּי שָׁמָּה נִקְרָא
 טז עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל־יִרְעוֹ: יְיָ הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קֹדֶשְׁךָ וְשִׁים לְבָב אֲלֵינוּ
 יז הַטָּה יְיָ אֲזַנְךָ וּשְׁמַע פִּקּוּחַ עֵינֶיךָ וּרְאֵה: כִּי לֹא הִמַּתִּים בְּשֹׁאֵל
 יח אֲשֶׁר לָקַחְתָּ רוּחָם מִקְרָבָם יִתְּנוּ כְבוֹד וְצַדִּיק לַיְיָ: כִּי הִנָּשָׂשׁ הַמַּצְרָה
 עַל־גְּדוּלָה [וְאֲשֶׁר עָבְדָה] הַהוֹלֵךְ שְׁחָתִים וְכוּשֵׁל וְעֵינִים כְּלוֹת וְנָשָׂשׁ
 יט נַעֲרָה הַמָּה יִתְּנוּ לָךְ יְיָ כְבוֹד וְצַדִּיק: כִּי לֹא עַל־צַדִּיקוֹת אָבוֹתֵינוּ
 כ וּמְלִכֵינוּ אֲנַחְנוּ מִפִּילִים תְּהַדָּנְתָנוּ לְבָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: כִּי שְׁלַחְתָּ אַחַד
 כא וְחִתָּךְ בְּנוּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּיַד עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים לֵאמֹר: כֹּה אָמַר
 יְיָ הַשׁוֹ שְׁבַמְכֶם וְעַבְדוֹ אֶת־מֶלֶךְ כָּבֵל וְשָׁבוּ עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
 כב נָתַתִּי לְאֲבוֹתֵיכֶם: וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְיָ לַעֲבֹד אֶת־מֶלֶךְ כָּבֵל:
 כג וְהַשְׁבַּתִּי מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם קִיל שְׁשׁוֹן וְקִיל שְׁמָחָה

לסגנון השוה דב' כ"ח י"ג -

ב-ג-גח. וידוי הגולים שכבבל.

פתיחה זו דומה לפתיחה של הוידוי הקודם (א' ט"ו). - דבריו. כך יש למסור

כאן εἶργα (ע' 238. Αντωνινη). - לפיז השוה תהלי' ו' ו'. פ"ח י"א. קט"ו י"ז ועוד. -

ב ה

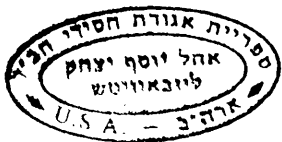
ט-ו

י

כד קול חתן וקול כלה והיתה קל-הארץ לשמה מאין יושב: ולא
שמענו בקולך לעבד את-מלך בבל ותקם את-דברך אשר דברת
בגד עבדך הנביאים להוציא את-עצמות מלכינו ואת-עצמות
כה אבותינו ממקומן: והנה הן משלכות לחרב היום ולקרח הלילה
כו ונמותו בתחלואים רעים ברעב ובחרב ובדבר: ותמן את-הבית
אשר נקרא שמה עליו כיום הזה בגלל רעת בית ישראל ובית
כז יהודה (לשמה): ועשית לנו אלהינו ככל-חסדך וככל-רחמיה
כח הגדולים: כאשר דברת בגד משה עבדך ביום צאתך אותו לכתב
כט את-תורתך לפני בני ישראל לאמר: אם-לא תשמעו בקולי והנה
ל הקמון הגדול הרב הזה למעט בגוים אשר אפיצם שמה: כי
לא ידעתי כן-לא ישמעו אלי כי עם-קשה-ערה הוא והשיבו אל-לכם
בארץ שבים וידעו כי אני יי אלהיהם: ונתתי להם לב ואזנים
לב קשובות: והודו לי בארץ שבים ונקרו את-שמי וישבו מקשי ערשם
לג ומרע מעלליהם: כי ונקרו את-דברך אבותיהם אשר חטאו לפני יי:
לד והשובותים אלה-הארץ אשר נשבעתי לאבותם לאבדכם ליצחק
לה וליעקב וירשוקה והרביתים ולא ימעטו: והקימותי להם ברית עולם
להיות להם לאלהים והמה יהיו לי לעם ולא אתש עוד את-עמי
ישראל מעל האדמה אשר נתתי להם:

ג יי צבאות אלהי ישראל נפש מצרה רוח עטופה צועקת
ג-א אליך: שמע יי והננו כי חטאנו-לך: כי אתה שוכן ער ואנחנו
ד אובדי-עד: יי צבאות אלהי ישראל שמע-נא אל-תפלת מתי
ישראל ובני החוטאים לך אשר לא-שמעו בקולך יי אלהיהם
ה ותתך עלינו הרעה: אל-תזכר עונות אבותינו ונקרם את-יך ואת-
ו-א שמה בימים האלה: כי אתה יי אלהינו וקח יי נודה: כי על-בן
נתת יראתך בלבנו למען נקרא בשמה ונדודך בארץ שבנו כי
ח הסירונו מלבבנו כל-עון אבותינו החוטאים לפניך: הנה אנחנו
היום בארץ שבנו אשר הסיצותנו שמה לתרסה ולא-לה ולשמה
ט ככל-עונות אבותינו אשר סרו מאחרי יי אלהינו: שמע ישראל
י מצות החיים האזינו לדעת בינה: מה-לך ישראל בארץ אויב

ג ד קמי ישראל. השוה ישע' מא י"ד. היווני קרא בטעות מתי (במים צרויה). -
ג ט-ד ר. הימנון לחכמה שכתורה.

יא למה קלית בארץ נהרונה: נשמאת במתים נחשבת עם-יורד-יבור:
 יב-יג עזבת מקור חכמה [ונשפת מענן בינה]: לו הלכת בדרך אלהים ומשב
 יד בשלום עד-עולם: למדה אינה מקום בינה אינה גבורה אינה תבונה
 טו לדעת אי ארץ ימים וימים ואי מאור עינים ושלום: מי מצא
 טז מקומה ומי בא אל-אוצרותיה: אינה מושלי העמים ורודי בחיתול
 יז ארץ: משחקי בצפר שמים ואוצרי קספ ונהב בו קטחו אנשים
 יח ואיך-מצה לקננים: אי תרשי בקספ ובהאגים ואין סקר למעשיהם:
 יט-כ הם אקדו ונדרו שאלה ואתרים קמו תחתם: אחרונים ראו אור
 כא וישבו בארץ ומקום החכמה לא ראו ודרך בינה לא ידעו: לא
 הבינו נתיבותיה ומעגלותיה לא ידעו ולא הסויקו בה בניהם
 כב מדרךה רחוקו ויסורו: לא נשמעה בקננו ולא נראתה בתימן:
 כג בני הנה שוחרי תבונה בארץ רוקלי מן ומימא והמשלים ודורשי
 כד תבונה דרך חכמה לא ידעו ולא זכרו נתיבותיה: הנה ישראל
 כה מה-גדול בית-אלהים נרם מקום קננו: גדול הוא ואיך-קנן גבוה
 כו ואין מדה: שם היו הנסילים אנשי השם אשר מעולם אנשי מדות
 כז יודעי מלחמה: לא באלה בחר אלהים ודרך בינה לא להם נתן:
 כח-כט ויאקדו בקלידעת ספו באולתם: מי עלה שמים ויסקה ומני
 ל שחקים [מן] הורידה: מי עבר אל-עבר הים וימצאה ויגנה בקרוץ
 לא-לב נבחר: אין יודע דרכה ואין מבין נתיבתה: רואה-כל הוא ידעה
 הוא סקרה בתבונתו במבין ארץ עד-עולם מלאה הולכי על-
 לג-לד ארבע: המשלם אור ונלך יקראהו וישמע אליו ברעה: והבוכבים
 במשמרותם יאירו וישישו יקרא להם ויאמרו הננו יאירו בששון
 לה-לו לפני עושיהם: הוא אלהינו [ואין זולתו] אחר לא נחשב מבלעדי: הוא
 לו סקר כל-דרך בינה ויתנה ליגלב עברו ולישאל ירדו: אז על-
 הארץ נראתה ובתוך אנשים התהלכה:
 ד והספר מצות האלהים והתורה העמדת לעולם כל-מחויקה
 ב לחיים ועונקה נמות: שובה יעלב והחוק-בה התהלך לנקה
 ג-ד לפני אורה: אלתתמן לאחר בבורך ויתרוקף לעם נהרי: אשרינו

כג מדן. ברא' ט"ז ט"ו. כ"ה ב'. היווני דלית בריש נתחלפה לו ומסר Μεθόαν. --
 לב הולכי על-ארבע. ביווני: בהמות בעלות ארבע רגלים (ατηνών τετραπόδων) --
 ד ה-כ"ט. ירושלים אל בניה שבגולה: קינה ותנחומין.

ה וְיִשְׂרָאֵל כִּי טוֹב הָאֱלֹהִים לָנוּ נוֹדַע: אֶל־תִּירָא עַמִּי זָכַר יִשְׂרָאֵל:
ו נִמְכַרְתֶּם לַגּוֹיִם לֹא לְהַשְׁמִיר כִּי יַעַן הִקְדַּשְׁתֶּם אֶת־אֱלֹהִים הַקְּדוֹתֵיכֶם
ז-ח לַצָּרִים: כִּי הִקְוֹאתֶם עוֹשֵׁיכֶם וְכַחֲתֶם לְשָׂדִים לֹא אֱלוֹהִים: וְתִשְׁכַּחוּ
ט אֵל מְחולְלֵכֶם אֵל עוֹלָם אַף הִעַצְבְּתֶם יְרוּשָׁלַם זו יוֹלְדֶתְכֶם: רְאֵתָה
י חַמַּת הָאֱלֹהִים עֲלֵיכֶם וְתֹאמַר שְׁמַעְנָה שְׂכֵנוֹת צִיּוֹן הֲבִיא אֱלֹהִים
י-יא עָלַי אֲבָל גְּדוֹל: כִּי רָאִיתִי שְׂכֵנִי בְּנֵי וּבְנוֹתַי אֲשֶׁר הֲבִיא עֲלֵיהֶם
יב-יג אֵל עוֹלָם: בְּשִׁשּׁוֹן גְּדֻלָּתִים וּבְכִבְי וְאֲבָל שְׁלַחְתִּים: אִישׁ אֵל
יג וְיִשְׁמַח־לִי וְאֵל־יִגְדַל סִיּוֹן הָאֱלֹמְנָה וְעִזּוּבַת הַרְבִּיּוֹם עַל־הַטּוֹאת בְּנֵי
יד גְּשֻׁמֹתַי: יַעַן מִתּוֹרַת אֱלֹהִים סָרוּ וַחֲקוּזִיו לֹא יָדָעוּ בְּדַרְכֵי מִצְוֹת
יד אֱלֹהִים לֹא הִלְכוּ וְנִתְיַבּוֹת מוֹסַר צַדִּיקְתּוֹ לֹא דָרְכוּ: בִּאֲנָה שְׂכֵנוֹת
טו צִיּוֹן וְיִשְׁבּוֹת סְבִיבוֹתֶיהָ זָכְרָנָה גְלוֹת בְּנֵי וּבְנוֹתַי אֲשֶׁר הֲבִיא עֲלֵיהֶם אֵל
טו עוֹלָם: כִּי נָשָׂא עֲלֵיהֶם גּוֹי מִרְהוּק גּוֹי עֲזוֹשָׁנִים וְנִלְעַג לְשׁוֹן שְׁנֵי זָקֵן
טז לֹא נָשָׂאוּ וְנִעַר לֹא חָנְנוּ: וַיּוֹלִיכוּ אֶת־אֶהוֹיָב הָאֱלֹמְנָה וְאֶת־הַנְּזִמְרָה
יז שִׁדְלוּ מִבְּנוֹתֶיהָ: וְאֲנִי מִה־לַּחֲי כִּי אוֹשִׁיעֶכֶם וְכִי אֲצִילְכֶם מִיַּד בְּנֵי־נִמְרָו:
יח-יט הַמְבִיא הַרְעוֹת עֲלֵיכֶם [הוּא] וַצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד אוֹיְבֵיכֶם: לָכוּ בְּנֵים לָכוּ
כ וְאֲנִי שׁוֹמְמָה נִשְׁאַרְתִּי: בְּגֵדֵי שְׁלוֹם בְּשֻׁמְתֵי וְשֵׁק עֲנוּתֵי לְבָשְׁתִּי בְּיָמַי
כא אֶקְרָא יְהוָה וְאֵל־אֱלֹהִים אֲרִים קוֹלִי: אֶל־נָא בְּנֵים תִּירָאוּ קְרָאוּ אֶל־
כב אֱלֹהִים וְהֲצִילְכֶם מִעֶשֶׂק מִיַּד אוֹיְבֵי: וְאֲנִי אֶל־אֶל־עוֹלָם אֶקְנֶה וְיִשׁוּעַתְכֶם
כג וּבָאָה לִי שְׁמִיחָה מִעַם־קְדוֹשׁ עַל־הַחֶסֶד וּבּוֹאֲכֶם מִהֵרָה מֵאֵת אֵל
כד מוֹשִׁיעֶכֶם: כִּי בְּאֲבָל וּבְכִבְי שְׁלַחְתֵיכֶם וּבְשִׁשּׁוֹן וּבְשִׁמְחַת־עוֹלָם
כד וְיִשִּׁבְכֶם־לִי הָאֱלֹהִים: וְכֹאֲשֶׁר רָאוּ עֵתָה שְׂכֵנוֹת צִיּוֹן גְלוֹתְכֶם כֵּן
כה תִּרְאִינָה מִהֵרָה וְיִשׁוּעַת אֱלֹהֵיכֶם תִּבּוֹאֲכֶם בְּכַבוֹד גְּדוֹל וּבְהִנָּר אֵל
כה עוֹלָם: הַבְּלִיגוֹ בְּנֵים עַל חַמַּת־אֵל בְּאֶתְכֶם אִם רָדַסְתָּ הָאֹיְבֵי
כו מִהֵרָה תִּרְאֶה בְּאֶבְדּוֹ וְאֶתָּה עַל־צִוְאוֹרֵיהֶם תִּדְרֹךְ: בְּנֵי טְפוּחֵי הִלְכוּ
כז אֶרְחוֹת עֲקֻלְקָלוֹת הוֹבְלוּ בְּעֶדֶר גְּזוּל בְּיַד אוֹיְבֵי: אֶל־תִּירָאוּ בְּנֵי
כח וּקְרָאוּ אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִנֵּה לָכֶם זָקֵן לִסְנֵי הַמְבִיא [אֶת־הַרְעָה]:
כח וְכֹאֲשֶׁר הִנֵּה עַם־לְבַבְכֶם לַתְּעוֹת מֵאֲחֵרֵי אֱלֹהִים כֵּן תִּשׁוּבוּ סִי־
כט עֲשֶׂה לְבַקְשׁוֹ: וְהַמְבִיא עֲלֵיכֶם אֶת־הַרְעוֹת שְׁמַחַת עוֹלָם הוּא וְבִיא
ל לָכֶם בִּישׁוּעַתְכֶם: אֵל תִּירָאֵי יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמוֹ עֲלוֹךְ הוּא
לא-לב וְיִנְחַמְךָ: [וְהִבִּיא] שֵׁד לְמַעַנְיָךְ וְלִשְׁמַחִים לְאִידֶךָ: שֵׁד לְעָרִים אֲשֶׁר

העבירו את-בניך שר לגולת את-בניך: כי כאשר שמחה לאידך
 ופשה לשברך בן מעצב על-שוממותה-היא: ומשוש המנה
 אשכית במנה ועליצותה אהפך לאבל: כי-אש מעם-י: תבא עליה
 לגים רבים והיתה מושב לשעירים לנצח נצחים: שאי עינד
 מנחה ורושלים וראי השמחה הבאה לך מאת אלהים: הנה בניך
 אשר שלחת ובאו לך נקבצים ממנחה וממערב ברכר קדוש וישמחו
 בקבוד אלהים ועלזו:

לג
לד
לה
לו
לו

הסרי ורושלים בגדי אבליך ושניך ולבשי תפארת כבוד
 אלהים לעולם: עטי מעיל צדקת אלהים ושימי על-ראשך פאר
 כבוד יי: כי תחת כל-השמים יראה אלהים הדרך: וקרא לך
 מאת אלהים שם עולם שלום-אדקה וכבוד יראת יי: קומי
 ורושלים ועמדי על-הר גבוה ושאי עינד מנחה וראי בניך נקבצו
 ממערב שקש וממנחה שמחים לאמרת קדוש כי זכרם אלהים:
 כי ברנל מעמד יצאו נהוגים ביד אויב ובעל כסא-מלוכה מוקלים
 בקבוד וביאם לך אלהים: כי כל-הר גבוה ונקעות עולם ברכר
 אלהים ישפלו וניאיות ינשאו למישור הארץ למען ילכו ישראל
 לבטח לבכוד אלהים: ויערות וכל-עצי-בשם ברכר אלהים על-
 ישראל וסבו: כי בשמחה יוביל אלהים את-ישראל באור כבודו
 ובחסד ובאדקה מאתו:

ה
ב
ג-ד
ה
ו
ז
ח
ט

השוה ישעי' מיג ה' ממנחה אביא זרעך וממערב אקבצך. -
 השוה שם ניב א'. - שם מ' ט', מיט י"ח. - שם ס"ו כ', מיט כ"ב. - שם מ"א
 י"ח-י"ט. - שם ג"ה י"ב. -

ד לו
ה ברח
ו